

Posloupnosti funkcí: Bodová a stejnoměrná konvergence

Pro studenty učitelství matematiky

Martina Šimůnková

ve spolupráci s jazykovým modelem Gemini, model 3.6 thinking

30. září 2026

Obsah

1	Bodová a stejnoměrná konvergence	1
1.1	Grafické znázornění stejnoměrné konvergence	3
2	Vlastnosti stejnoměrně konvergentních posloupností	3
2.1	Spojítost limitní funkce	3
2.1.1	Souvislost se záměnou limit	4
2.1.2	Řešené příklady k záměně limit	5
2.2	Záměna limity a integrálu	6
2.3	Záměna limity a derivace	6
2.3.1	Souvislost se záměnou limit	6
3	Jak zjišťovat stejnoměrnou konvergenci	7
3.1	Nutná podmínka (bodová konvergence)	7
3.2	Nutná a postačující podmínka (supremové kritérium)	7
3.3	Nutná podmínka stejnoměrné konvergence (spojítost limitní funkce)	7
3.4	Řešené příklady	8
4	Ilustrativní příklady s grafy	10
4.1	Příklad 1: Ztráta spojitosti u posloupnosti $f_n(x) = x^n$	10
4.2	Příklad 2: Putující hrb $f_n(x) = \frac{2nx}{1+n^2x^2}$	10
4.3	Příklad 3: Narušení stejnoměrné konvergence v okolí počátku u $f_n(x) = \arctg(nx)$	11
5	Závěr	12

---

1 Bodová a stejnoměrná konvergence

Při studiu reálných funkcí jedné proměnné se často setkáváme s potřebou aproximovat složitější funkce pomocí posloupnosti jednodušších funkcí (např. polynomů). K tomu je však nutné přesně definovat, co znamená, že posloupnost funkcí konverguje k limitní funkci.

Definice 1.1 (Posloupnost funkcí). Nechť $M \subseteq \mathbb{R}$ je neprázdná množina. Nechť pro každé $n \in \mathbb{N}$ je $f_n : M \rightarrow \mathbb{R}$ funkce. Posloupnost $(f_n)_{n=1}^{\infty}$ nazýváme **posloupností funkcí** definovaných na množině M .

Nejpřirozenějším způsobem konvergence je konvergence v každém bodě samostatně.

Definice 1.2 (Bodová konvergence). Řekneme, že posloupnost funkcí $(f_n)_{n=1}^{\infty}$ **konverguje bodově** k funkci $f : M \rightarrow \mathbb{R}$ na množině M , jestliže pro každé $x \in M$ platí:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} f_n(x) = f(x).$$

Píšeme $f_n \rightarrow f$ na M . Funkci f nazýváme **bodovou limitou** posloupnosti (f_n) .

Ekvivalentně lze bodovou konvergenci zapsat pomocí kvantifikátorů:

$$\forall x \in M \forall \varepsilon > 0 \exists n_0 \in \mathbb{N} \forall n \geq n_0 : |f_n(x) - f(x)| < \varepsilon.$$

Všimněme si, že index n_0 v definici bodové konvergence závisí obecně jak na volbě ε , tak na konkrétním bodě $x \in M$, tj. $n_0 = n_0(\varepsilon, x)$.

Hlavním nedostatkem bodové konvergence je, že nezachovává základní analytické vlastnosti funkcí, jako je spojitost, integrovatelnost či derivovatelnost. Limita spojitých funkcí nemusí být spojitá. Z tohoto důvodu zavádíme silnější pojem konvergence.

Definice 1.3 (Stejnomořná konvergence). Řekneme, že posloupnost funkcí $(f_n)_{n=1}^{\infty}$ **konverguje stejnoměrně** k funkci $f : M \rightarrow \mathbb{R}$ na množině M , jestliže:

$$\forall \varepsilon > 0 \exists n_0 \in \mathbb{N} \forall n \geq n_0 \forall x \in M : |f_n(x) - f(x)| < \varepsilon.$$

Píšeme $f_n \rightrightarrows f$ na M .

Zde volba indexu n_0 závisí pouze na ε a platí pro všechna $x \in M$ současně ($n_0 = n_0(\varepsilon)$). Geometricky to znamená, že od indexu n_0 dále leží grafy funkcí f_n uvnitř ε -pásu okolo limitní funkce f .

Věta 1.4 (Supremové kritérium stejnoměrné konvergence). *Nechť $f_n \rightarrow f$ na M . Označme*

$$\sigma_n = \sup_{x \in M} |f_n(x) - f(x)|.$$

Pak $f_n \rightrightarrows f$ na M právě tehdy, když $\lim_{n \rightarrow \infty} \sigma_n = 0$.

Hlavní myšlenka důkazu. Ekvivalence v tvrzení věty plyne ze dvou základních vlastností suprema množiny odchylek σ_n :

1. **σ_n je horní závora:** Z definice suprema platí $|f_n(x) - f(x)| \leq \sigma_n$ pro všechna $x \in M$. Odtud dostáváme implikaci:

$$\sigma_n < \varepsilon \implies \forall x \in M : |f_n(x) - f(x)| < \varepsilon,$$

což dokazuje implikaci $\lim_{n \rightarrow \infty} \sigma_n = 0 \implies f_n \rightrightarrows f$ na M .

2. **σ_n je nejmenší horní závora:** Platí-li $|f_n(x) - f(x)| < \varepsilon$ pro všechna $x \in M$, je číslo ε horní závorou množiny odchylek. Protože σ_n je nejmenší horní závora, plyne odtud implikace:

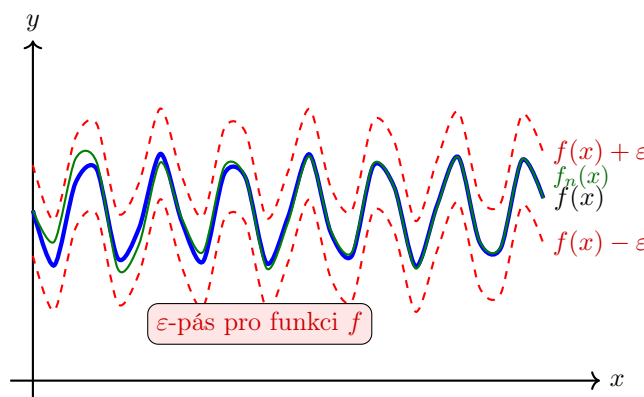
$$(\forall x \in M : |f_n(x) - f(x)| < \varepsilon) \implies \sigma_n \leq \varepsilon,$$

což dokazuje opačnou implikaci $f_n \rightrightarrows f$ na $M \implies \lim_{n \rightarrow \infty} \sigma_n = 0$.

□

1.1 Grafické znázornění stejnoměrné konvergence

Následující graf ilustruje limitní funkci f a její ε -okolí. Pro stejnoměrnou konvergenci musí od určitého indexu n_0 ležet grafy všech funkcí f_n (pro $n \geq n_0$) kompletně uvnitř tohoto červeně vyznačeného pásu.

2 Vlastnosti stejnoměrně konvergentních posloupností

Stejnoměrná konvergence je silnější pojem než bodová konvergence, a proto nám zaručuje, že některé důležité vlastnosti funkcí f_n se přenesou i na limitní funkci f . Následující věty ilustrují tři z těchto vlastností. První větu uvádíme i s důkazem a budeme ji používat i při řešení příkladů. Další dvě věty uvádíme pro další ilustraci pojmu stejnoměrná konvergence a důkazy vynecháváme.

2.1 Spojitost limitní funkce

Věta 2.1 (spojitost limitní funkce). *Nechť $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ je posloupnost funkcí spojitých na intervalu I , která na tomto intervalu stejnoměrně konverguje k funkci f . Potom je i funkce f spojitá na intervalu I .*

Přeformulace a význam: Tuto větu lze chápat tak, že „stejnoměrná limita spojitých funkcí je spojitá funkce“. Bodová konvergence nám spojitost limitní funkce nezaručí. Tato vlastnost je zásadní, protože nám dovoluje pracovat s limitní funkcí s jistotou, že v ní nevzniknou skoky nebo jiné nespojitosti, pokud byly původní funkce spojitě.

Důkaz. Chceme dokázat, že funkce f je spojitá v libovolném bodě $x_0 \in I$. Z definice spojitosti musíme ukázat, že pro libovolné $\varepsilon > 0$ existuje $\delta > 0$ takové, že pro všechna $x \in I$ splňující $|x - x_0| < \delta$ platí $|f(x) - f(x_0)| < \varepsilon$.

1. **Využití stejnoměrné konvergence:** Z předpokladu, že $f_n \rightrightarrows f$ na I , víme, že k danému $\varepsilon > 0$ (konkrétně k $\varepsilon/3 > 0$) existuje $n_0 \in \mathbb{N}$ takové, že pro všechna $n \geq n_0$ a pro **všechna** $x \in I$ platí:

$$|f_n(x) - f(x)| < \frac{\varepsilon}{3}.$$

Zvolme jedno takové pevné n , například $n = n_0$. Nerovnost tedy platí i pro funkci f_{n_0} a pro všechny body z intervalu I , včetně x_0 :

$$|f_{n_0}(x) - f(x)| < \frac{\varepsilon}{3} \quad \text{a} \quad |f_{n_0}(x_0) - f(x_0)| < \frac{\varepsilon}{3}.$$

2. **Využití spojitosti f_{n_0} :** Podle předpokladu věty je funkce f_{n_0} spojitá v bodě x_0 . Z definice její spojitosti tedy k našemu $\varepsilon/3$ existuje $\delta > 0$ takové, že pro všechna $x \in I$ splňující $|x - x_0| < \delta$ platí:

$$|f_{n_0}(x) - f_{n_0}(x_0)| < \frac{\varepsilon}{3}.$$

3. **Spojení nerovností:** Nyní můžeme odhadnout velikost výrazu $|f(x) - f(x_0)|$ pro x z okolí bodu x_0 daného tímto δ . Použijeme trojúhelníkovou nerovnost:

$$\begin{aligned} |f(x) - f(x_0)| &= |f(x) - f_{n_0}(x) + f_{n_0}(x) - f_{n_0}(x_0) + f_{n_0}(x_0) - f(x_0)| \\ &\leq \underbrace{|f(x) - f_{n_0}(x)|}_{< \varepsilon/3 \text{ (z 1.)}} + \underbrace{|f_{n_0}(x) - f_{n_0}(x_0)|}_{< \varepsilon/3 \text{ (z 2.)}} + \underbrace{|f_{n_0}(x_0) - f(x_0)|}_{< \varepsilon/3 \text{ (z 1.)}} \\ &< \frac{\varepsilon}{3} + \frac{\varepsilon}{3} + \frac{\varepsilon}{3} = \varepsilon. \end{aligned}$$

Dokázali jsme, že pro libovolné $\varepsilon > 0$ existuje $\delta > 0$ takové, že pro $|x - x_0| < \delta$ platí $|f(x) - f(x_0)| < \varepsilon$. Funkce f je tedy spojitá v bodě x_0 . Protože x_0 byl libovolný bod z intervalu I , je funkce f spojitá na celém intervalu I . Tím je důkaz hotov. $\square$

Poznámka 2.2. Podle Věty 2.1 je stejnoměrná konvergence $f_n \rightrightarrows f$ v okolí bodu x_0 postačující podmínkou pro to, aby byla limitní funkce f v bodě x_0 spojitá.

Pokud není limitní funkce f v bodě x_0 spojitá a funkce f_n spojitě jsou, pak posloupnost $(f_n)_{n=1}^\infty$ nemůže konvergovat stejnoměrně na žádném okolí bodu x_0 (viz Příklad 4.1 pro x^n v bodě $x_0 = 1$).

2.1.1 Souvislost se záměnou limit

Uvažujme posloupnost funkcí (f_n) spojitých v bodě $x_0 \in \mathbb{R}$ a bodovou limitu f této posloupnosti na okolí bodu x_0 . Budeme zkoumat, za jakých podmínek je zaměnitelné pořadí limit:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \left(\lim_{x \rightarrow x_0} f_n(x) \right) = \lim_{x \rightarrow x_0} \left(\lim_{n \rightarrow \infty} f_n(x) \right). \quad (1)$$

Připomeňme, že funkce f je spojitá v bodě x_0 právě když má v tomto bodě limitu rovnou funkční hodnotě. Odtud plyne:

$$\lim_{x \rightarrow x_0} f_n(x) = f_n(x_0).$$

Dosazením do levé strany (1) dostaneme

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \left(\lim_{x \rightarrow x_0} f_n(x) \right) = \lim_{n \rightarrow \infty} f_n(x_0).$$

Pravá strana je bodová limita v bodě x_0 , tedy

$$\lim_{n \rightarrow \infty} f_n(x_0) = f(x_0).$$

Pro úpravu pravé strany (1) využijeme definici bodové limity $f(x) = \lim_{n \rightarrow \infty} f_n(x)$:

$$\lim_{x \rightarrow x_0} \left(\lim_{n \rightarrow \infty} f_n(x) \right) = \lim_{x \rightarrow x_0} f(x).$$

Požadavek na zaměnitelnost limit, tj. rovnost (1) je tedy ekvivalentní vztahu:

$$f(x_0) = \lim_{x \rightarrow x_0} f(x).$$

Tento vztah je nutnou a postačující podmínkou spojitosti limitní funkce f v bodě x_0 .

Závěr: Za předpokladu spojitosti funkcí f_n v bodě x_0 rovnost (1) platí právě když je bodová limita posloupnosti funkcí (f_n) v bodě x_0 spojitá. Pokud (1) neplatí, plyne z věty 2.1, že posloupnost (f_n) na žádném okolí bodu x_0 nekonverguje stejnoměrně.

2.1.2 Řešené příklady k záměně limit

Následující příklady ukazují, jak lze předchozí závěr využít k testování stejnoměrné konvergence.

Příklad 2.3 (Dvojné limity se nerovnají). Vyšetřete stejnoměrnou konvergenci posloupnosti funkcí $f_n(x) = x^n$ na levém okolí bodu 1 (tj. pro $x \rightarrow 1^-$) pomocí záměny limit.

Řešení: Spočítáme obě dvojné limity postupně v obou pořadích:

1. **Nejprve limitujeme po x , poté po n :** Pro pevně zvolené $n \in \mathbb{N}$ je funkce $f_n(x) = x^n$ spojitá na celém $\mathbb{R}$, tedy:

$$\lim_{x \rightarrow 1^-} x^n = 1^n = 1.$$

Následně provedeme limitní přechod pro $n \rightarrow \infty$:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \left(\lim_{x \rightarrow 1^-} x^n \right) = \lim_{n \rightarrow \infty} 1 = 1.$$

2. **Nejprve limitujeme po n , poté po x :** Pro pevné $x \in (0, 1)$ určujeme bodovou limitu posloupnosti $f_n(x)$:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} x^n = 0.$$

Následně provedeme limitní přechod pro $x \rightarrow 1^-$ z výsledné limitní funkce $f(x) = 0$:

$$\lim_{x \rightarrow 1^-} \left(\lim_{n \rightarrow \infty} x^n \right) = \lim_{x \rightarrow 1^-} 0 = 0.$$

Závěr: Porovnáním obou výsledků dostáváme:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \lim_{x \rightarrow 1^-} f_n(x) = 1 \neq 0 = \lim_{x \rightarrow 1^-} \lim_{n \rightarrow \infty} f_n(x).$$

Jelikož se obě dvojné limity nerovnají, není splněna nutná podmínka věty o záměně limit. Z obměněného tvrzení plyne, že posloupnost $f_n(x) = x^n$ **nekonverguje stejnoměrně** na žádném levém okolí bodu 1 (např. na intervalu $(0, 1)$).

Příklad 2.4 (Dvojné limity se rovnají). Vyšetřete chování dvojných limit pro posloupnost funkcí $f_n(x) = \frac{nx}{1+n^2x^2}$ v bodě $x_0 = 0$.

Řešení: Spočítáme obě dvojné limity pro $x \rightarrow 0$ a $n \rightarrow \infty$:

1. **Nejprve limitujeme po x , poté po n :** Pro libovolné pevné $n \in \mathbb{N}$ vypočteme limitu pro $x \rightarrow 0$:

$$\lim_{x \rightarrow 0} \frac{nx}{1+n^2x^2} = \frac{n \cdot 0}{1+0} = 0.$$

Následně provedeme limitní přechod pro $n \rightarrow \infty$:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \left(\lim_{x \rightarrow 0} \frac{nx}{1+n^2x^2} \right) = \lim_{n \rightarrow \infty} 0 = 0.$$

2. **Nejprve limitujeme po n , poté po x :** Nejprve určíme bodovou limitu pro pevné $x \in \mathbb{R}$:

- Pro $x = 0$ je $f_n(0) = 0$, tedy $\lim_{n \rightarrow \infty} 0 = 0$.
- Pro $x \neq 0$ platí $\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{nx}{1+n^2x^2} = 0$ (jelikož jmenovatel roste jako n^2 , zatímco čítec pouze jako n).

Bodová limitní funkce je tedy $f(x) = 0$ pro všechna $x \in \mathbb{R}$. Nyní spočítáme limitu pro $x \rightarrow 0$:

$$\lim_{x \rightarrow 0} \left(\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{nx}{1+n^2x^2} \right) = \lim_{x \rightarrow 0} 0 = 0.$$

Závěr: V tomto případě platí rovnost obou dvojných limit:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \lim_{x \rightarrow 0} f_n(x) = \lim_{x \rightarrow 0} \lim_{n \rightarrow \infty} f_n(x) = 0.$$

Z rovnosti dvojných limit však **nelze nic usoudit** o stejnoměrné konvergenci. Platnost záměny limit představuje pro stejnoměrnou konvergenci pouze **nutnou, nikoli postačující podmínku**.

V kapitole 4 (Ilustrativní příklady s grafy, viz část 4.2) je ukázáno, že tato posloupnost na okolí nuly nekonverguje stejnoměrně (lokální maxima funkcí v bodech $x_n = \frac{1}{n}$ mají konstantní výšku $f_n(\frac{1}{n}) = \frac{1}{2}$, což brání stejnoměrné konvergenci k nulové funkci).

2.2 Záměna limity a integrálu

Věta 2.5. *Nechť $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ je posloupnost funkcí integrovatelných na intervalu $[a, b]$, která na tomto intervalu stejnoměrně konverguje k funkci f . Potom je i funkce f integrovatelná na $[a, b]$ a platí:*

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \int_a^b f_n(x) dx = \int_a^b \left(\lim_{n \rightarrow \infty} f_n(x) \right) dx = \int_a^b f(x) dx.$$

Přeformulace a význam: Věta říká, že při stejnoměrné konvergenci můžeme vyměnit pořadí operátorů limity a integrálu. Tedy limita integrálů je rovna integrálu z limity. To nám extrémně zjednodušuje výpočty, protože často je mnohem snazší zintegrovat již zlimitovanou, a tedy jednodušší, funkci f než počítat integrály složitých funkcí f_n a z výsledku pak dělat limitu.

2.3 Záměna limity a derivace

Věta 2.6. *Nechť $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ je posloupnost funkcí, které mají na otevřeném intervalu I vlastní derivaci. Nechť dále platí:*

1. *Posloupnost $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ konverguje alespoň v jednom bodě $x_0 \in I$.*
2. *Posloupnost derivací $\{f'_n\}_{n=1}^{\infty}$ konverguje stejnoměrně na I k funkci g .*

Potom posloupnost $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ konverguje stejnoměrně na I k nějaké funkci f , která má na I derivaci, a platí $f' = g$. Tedy:

$$\left(\lim_{n \rightarrow \infty} f_n(x) \right)' = \lim_{n \rightarrow \infty} f'_n(x).$$

Přeformulace a význam: Podobně jako u integrálu, i zde můžeme za určitých podmínek zaměnit pořadí limity a derivace. Podmínky jsou zde ale přísnější: nestačí stejnoměrná konvergence původní posloupnosti f_n , ale musíme požadovat stejnoměrnou konvergenci posloupnosti *derivací* f'_n . Věta nám pak zaručuje, že derivace limitní funkce je to samé, co limita posloupnosti derivací.

2.3.1 Souvislost se záměnou limit

Derivace funkce v bodě x_0 je z definice sama o sobě limitou diferenčního podílu:

$$f'(x_0) = \lim_{x \rightarrow x_0} \frac{f(x) - f(x_0)}{x - x_0}.$$

Vyjádříme-li obě strany rovnosti ze záměny limity a derivace pomocí definice derivace, získáme:

- **Limita z derivací (pravá strana):**

$$\lim_{n \rightarrow \infty} f'_n(x_0) = \lim_{n \rightarrow \infty} \left(\lim_{x \rightarrow x_0} \frac{f_n(x) - f_n(x_0)}{x - x_0} \right).$$

- **Derivace limity (levá strana):** Pro limitní funkci $f(x) = \lim_{n \rightarrow \infty} f_n(x)$ platí:

$$\left(\lim_{n \rightarrow \infty} f_n(x) \right)'(x_0) = f'(x_0) = \lim_{x \rightarrow x_0} \frac{f(x) - f(x_0)}{x - x_0} = \lim_{x \rightarrow x_0} \left(\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{f_n(x) - f_n(x_0)}{x - x_0} \right).$$

Definujeme-li pomocnou posloupnost diferenčních podílů $g_n(x) = \frac{f_n(x) - f_n(x_0)}{x - x_0}$, přechází vztah pro záměnu limity a derivace do tvaru:

$$\lim_{x \rightarrow x_0} \left(\lim_{n \rightarrow \infty} g_n(x) \right) = \lim_{n \rightarrow \infty} \left(\lim_{x \rightarrow x_0} g_n(x) \right).$$

Otázka zaměnitelnosti limity a derivace je tedy přímou aplikací zaměnitelnosti dvou limitních přechodů (limity podle n a limity podle x), jak byla popsána v podsekcí 5.1.1. K tomu, aby byla tato záměna korektní, je nutné zaručit stejnoměrnou konvergenci posloupnosti diferenčních podílů $g_n(x)$, což v praxi zajišťuje předpoklad stejnoměrné konvergence posloupnosti derivací $\{f'_n\}_{n=1}^\infty$.

Větu 2.6 tedy dokážeme pomocí věty 2.1 a Lagrangeovy věty o střední hodnotě, která nám umožní vyjádřit diferenční podíl pomocí derivace.

3 Jak zjišťovat stejnoměrnou konvergenci

Zatímco bodovou konvergenci ověříme „jednoduše“ výpočtem limity posloupnosti $\{f_n(x)\}_{n=1}^\infty$ pro pevné x , pro stejnoměrnou konvergenci potřebujeme silnější nástroje. Následující věty jsou klíčové.

3.1 Nutná podmínka (bodová konvergence)

Z definice je zřejmé, že pokud posloupnost $\{f_n\}_{n=1}^\infty$ konverguje k f na M stejnoměrně, pak k ní na M konverguje i bodově. Pokud tedy posloupnost nekonverguje bodově, nemůže konvergovat ani stejnoměrně. Prvním krokem je tedy vždy nalezení bodové limity.

3.2 Nutná a postačující podmínka (supremové kritérium)

Posloupnost funkcí $\{f_n\}_{n=1}^\infty$ konverguje stejnoměrně k funkci f na množině M právě tehdy, když platí:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \left(\sup_{x \in M} |f_n(x) - f(x)| \right) = 0.$$

Přeformulace a význam: Prakticky to znamená, že pro každé n najdeme největší „svislou“ vzdálenost mezi grafy funkcí f_n a f na celé množině M . Tuto maximální odchylku označíme

$$\sigma_n = \sup_{x \in M} |f_n(x) - f(x)|$$

Konvergence je stejnoměrná právě když má tato posloupnost maximálních odchylek $\{\sigma_n\}_{n=1}^\infty$ nulovou limitu.

3.3 Nutná podmínka stejnoměrné konvergence (spojitost limitní funkce)

Věta 3.1 (Nutná podmínka stejnoměrné konvergence). *Nechť $\{f_n\}_{n=1}^\infty$ je posloupnost funkcí spojitých na intervalu I (případně na množině $M \subseteq \mathbb{R}$), která na I konverguje bodově k funkci f . Je-li limitní funkce f nespojitá v alespoň jednom bodě $x_0 \in I$, pak posloupnost $\{f_n\}_{n=1}^\infty$ nekonverguje k f stejnoměrně na I .*

Důkaz. Důkaz provedeme sporem (resp. obměnou Věty 2.1). Předpokládejme, že posloupnost $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ konverguje k f na intervalu I stejnoměrně. Jelikož jsou všechny funkce f_n podle předpokladu spojité na I , podle Věty 2.1 (o spojitosti limitní funkce) musí být i limitní funkce f spojitá na celém intervalu I , a tedy i v bodě x_0 .

To je však v rozporu s předpokladem, že funkce f je v bodě x_0 nespojitá. Z tohoto sporu plyne, že posloupnost $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ nemůže na intervalu I konvergovat stejnoměrně. $\square$

3.4 Řešené příklady

Výše formulované podmínky použijeme ke zjištění, zda zadaná posloupnost funkcí $\{f_n(x)\}_{n=1}^{\infty}$ konverguje stejnoměrně na zadaném intervalu I .

1. $f_n(x) = x - x^n$, $I = [0, 0.9]$

Řešení:

- (a) **Bodová limita:** Pro každé $x \in [0, 0.9]$ je $\lim_{n \rightarrow \infty} x^n = 0$. Bodovou limitou je tedy funkce $f(x) = x$.
- (b) **Supremové kritérium:** Zkoumáme odchylku

$$g_n(x) = |f_n(x) - f(x)| = |(x - x^n) - x| = x^n$$

Chceme určit supremum $g_n(x)$ na intervalu I . Protože je pro každé n funkce g_n intervalu $[0, 0.9]$ rostoucí, nabývá tedy svého maxima v pravém krajním bodě $x = 0.9$, a tedy

$$\sigma_n = \sup_{x \in [0, 0.9]} |f_n(x) - f(x)| = g_n(0.9) = 0.9^n.$$

- (c) **Závěr:** Určíme limitu posloupnosti odchylek:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \sigma_n = \lim_{n \rightarrow \infty} 0.9^n = 0.$$

Podle supremového kritéria posloupnost funkcí $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ konverguje stejnoměrně k funkci $f(x) = x$ na intervalu $I = [0, 0.9]$.

2. $f_n(x) = x - x^n$, $I = [0, 1]$

Řešení:

- (a) **Bodová limita:** Určíme bodovou limitu $f(x) = \lim_{n \rightarrow \infty} f_n(x)$ pro pevně zvolená $x \in [0, 1]$:

- Pro $x \in [0, 1)$ je $\lim_{n \rightarrow \infty} x^n = 0$, tedy $f(x) = x - 0 = x$.
- Pro $x = 1$ je $f_n(1) = 1 - 1^n = 0$, tedy $f(1) = 0$.

Bodovou limitou je funkce:

$$f(x) = \begin{cases} x & \text{pro } x \in [0, 1), \\ 0 & \text{pro } x = 1. \end{cases}$$

- (b) **Supremové kritérium:** Sledujeme velikost odchylky $g_n(x) = |f_n(x) - f(x)|$:

- Pro $x \in [0, 1)$ platí $g_n(x) = |(x - x^n) - x| = |-x^n| = x^n$.
- Pro $x = 1$ platí $g_n(1) = |0 - 0| = 0$.

Funkce $g_n(x) = x^n$ je na $[0, 1)$ rostoucí, takže její supremum se nachází v pravém hraničním bodě:

$$\sigma_n = \sup_{x \in [0, 1]} |f_n(x) - f(x)| = \sup_{x \in [0, 1)} x^n = \lim_{x \rightarrow 1^-} x^n = 1.$$

(c) **Závěr:** Pro posloupnost maximálních odchylek platí $\lim_{n \rightarrow \infty} \sigma_n = \lim_{n \rightarrow \infty} 1 = 1 \neq 0$. Posloupnost $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ nekonverguje na $I = [0, 1]$ stejnoměrně.

(d) **Alternativní postup (využití nespojitosti limitní funkce):** Všechny členy posloupnosti $f_n(x) = x - x^n$ jsou polynomy, a tedy funkce spojitě na celém intervalu $I = [0, 1]$. Bodová limita $f(x)$ získána v kroku (a) je však v bodě $x = 1$ nespojitá, neboť:

$$\lim_{x \rightarrow 1^-} f(x) = \lim_{x \rightarrow 1^-} x = 1 \neq 0 = f(1).$$

Podle Věty 3.1 nemůže posloupnost spojitých funkcí stejnoměrně konvergovat k nespojitě limitní funkci. Odtud rovnou plyne, že posloupnost $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ nekonverguje na $I = [0, 1]$ stejnoměrně.

3. $f_n(x) = \arctg(nx)$, $I = (0, \infty)$

Řešení:

(a) **Bodová limita:** Pro libovolné pevné $x > 0$ platí $\lim_{n \rightarrow \infty} nx = +\infty$, z čehož dostáváme:

$$f(x) = \lim_{n \rightarrow \infty} \arctg(nx) = \frac{\pi}{2} \quad \text{pro všechna } x \in (0, \infty).$$

(b) **Supremové kritérium:** Určíme rozdíl $f(x) - f_n(x) = \frac{\pi}{2} - \arctg(nx)$. Jelikož platí $\arctg(nx) < \frac{\pi}{2}$ pro všechna $x > 0$, je tento rozdíl kladný, a odchylka je přímo

$$g_n(x) = \frac{\pi}{2} - \arctg(nx)$$

Monotonii odchylky g_n ověříme buď úvahou o monotonii složené funkce, nebo pomocí derivace:

$$g'_n(x) = -\frac{n}{1 + (nx)^2} < 0 \quad \text{pro všechna } x \in (0, \infty).$$

Derivace je záporná, což znamená, že odchylka $g_n(x)$ je na intervalu $(0, \infty)$ klesající. Supremum se proto nachází v levém hraničním bodě pro $x \rightarrow 0^+$:

$$\sigma_n = \sup_{x \in (0, \infty)} \left(\frac{\pi}{2} - \arctg(nx) \right) = \lim_{x \rightarrow 0^+} \left(\frac{\pi}{2} - \arctg(nx) \right) = \frac{\pi}{2} - 0 = \frac{\pi}{2}.$$

(c) **Závěr:** Limita posloupnosti maximálních odchylek je:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \sigma_n = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{\pi}{2} = \frac{\pi}{2} \neq 0.$$

Posloupnost funkcí $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ nekonverguje na $I = (0, \infty)$ stejnoměrně.

Poznámka k metodám výpočtu: K vyšetření stejnoměrné konvergence jsme v příkladech využili dvě různé metody:

1. **Supremové kritérium:** Jedná se o obecný nástroj použitý v příkladech 1, 2 a 3. K výpočtu suprema jsme využili monotonii odchylkové funkce $g_n(x) = |f_n(x) - f(x)|$. K výpočtu suprema jsme pak použili monotonii funkce, ze které plyne, že funkce nabývá suprema v krajním bodě.
2. **Nutná podmínka stejnoměrné konvergence:** V případě nespojitě limitní funkce (Příklad 2) jsme v alternativním postupu použili nutnou podmínku stejnoměrné konvergence. Jelikož jsou funkce f_n spojitě, ale limitní funkce f je nespojitá, byla stejnoměrná konvergence přímo vyloučena bez nutnosti výpočtu suprema odchylek.

4 Ilustrativní příklady s grafy

Následující příklady ukazují rozdíl mezi bodovou a stejnoměrnou konvergencí.

4.1 Příklad 1: Ztráta spojitosti u posloupnosti $f_n(x) = x^n$

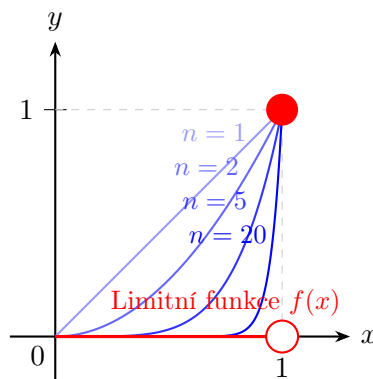
Uvažujme posloupnost funkcí $f_n(x) = x^n$ na intervalu $I = [0, 1]$.

- **Bodová limita:**

$$f(x) = \lim_{n \rightarrow \infty} x^n = \begin{cases} 0 & \text{pro } x \in [0, 1), \\ 1 & \text{pro } x = 1. \end{cases}$$

Všechny funkce f_n jsou spojité na $[0, 1]$, avšak limitní funkční hodnota v bodě $x = 1$ je 1, zatímco limita zleva je 0. Jelikož limitní funkce f je nespojitá v bodě $x = 1$, konvergence nemůže být stejnoměrná na $[0, 1]$.

- **Stejneměrnost na podintervalu:** Pokud zvolíme $K = [0, b]$ pro $0 < b < 1$, pak $\sigma_n = \sup_{x \in [0, b]} |x^n - 0| = b^n \rightarrow 0$. Na intervalu $[0, b]$ konvergence je stejnoměrná.

Obrázek 1: Konvergence posloupnosti $f_n(x) = x^n$ na intervalu $[0, 1]$. Přestože jsou všechny členy f_n spojité, bodová limita $f(x)$ je nespojitá v $x = 1$.

4.2 Příklad 2: Putující hrb $f_n(x) = \frac{2nx}{1+n^2x^2}$

Uvažujme posloupnost $f_n(x) = \frac{2nx}{1+n^2x^2}$ na intervalu $I = [0, 1]$.

- **Bodová limita:** Pro $x = 0$ platí $f_n(0) = 0$. Pro $x > 0$ platí:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{2nx}{1+n^2x^2} = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{\frac{2x}{n}}{\frac{1}{n^2} + x^2} = 0.$$

Tedy bodová limita je identicky nulová funkce $f(x) \equiv 0$ na $[0, 1]$. Limitní funkce f je sice spojitá, ale:

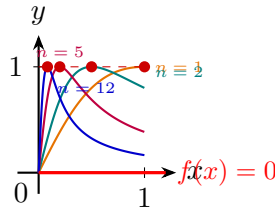
- **Test stejnoměrné konvergence:** Spočtěme extrémální hodnoty $f_n(x)$ pomocí derivace:

$$f'_n(x) = \frac{2n(1-n^2x^2)}{(1+n^2x^2)^2} = 0 \implies x = \frac{1}{n}.$$

Maximum nastává v bodě $x_n = \frac{1}{n}$ a jeho hodnota je $f_n\left(\frac{1}{n}\right) = \frac{2}{1+1} = 1$. Odtud vypočteme supremum:

$$\sigma_n = \sup_{x \in [0, 1]} |f_n(x) - 0| = 1.$$

Jelikož $\lim_{n \rightarrow \infty} \sigma_n = 1 \neq 0$, posloupnost nekonverguje stejnoměrně k nulové funkci na intervalu $[0, 1]$.

Obrázek 2: Graf posloupnosti $f_n(x) = \frac{2nx}{1+n^2x^2}$. Maximum funkce má pro každé n hodnotu 1, ale jeho poloha $x_n = \frac{1}{n}$ se blíží k počátku. Bodová limita je nulová, avšak konvergence není stejnoměrná.

4.3 Příklad 3: Narušení stejnoměrné konvergence v okolí počátku u $f_n(x) = \arctg(nx)$

Uvažujme posloupnost $f_n(x) = \arctg(nx)$ na intervalu $I = (0, \infty)$.

- **Bodová limita:** Pro každé pevné $x > 0$ platí $\lim_{n \rightarrow \infty} nx = +\infty$, z čehož dostáváme:

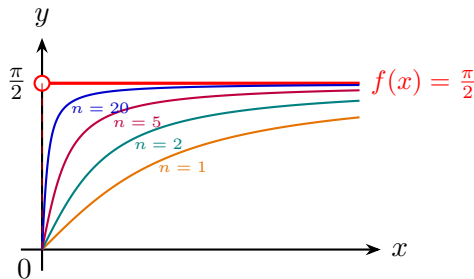
$$f(x) = \lim_{n \rightarrow \infty} \arctg(nx) = \frac{\pi}{2}.$$

Bodová limita je tedy konstantní funkce $f(x) = \frac{\pi}{2}$ na celém intervalu $(0, \infty)$.

- **Test stejnoměrné konvergence:** Určíme supremum odchylky f_n od limitní funkce f . Jelikož je funkce $\arctg(nx)$ na $(0, \infty)$ rostoucí, je rozdíl $\frac{\pi}{2} - \arctg(nx)$ klesající a svého suprema nabývá v levém krajním bodě $x \rightarrow 0^+$:

$$\sigma_n = \sup_{x \in (0, \infty)} \left| \arctg(nx) - \frac{\pi}{2} \right| = \lim_{x \rightarrow 0^+} \left(\frac{\pi}{2} - \arctg(nx) \right) = \frac{\pi}{2}.$$

Jelikož $\lim_{n \rightarrow \infty} \sigma_n = \frac{\pi}{2} \neq 0$, posloupnost nekonverguje stejnoměrně k limitní funkci $f(x) = \frac{\pi}{2}$ na intervalu $(0, \infty)$.

Obrázek 3: Graf posloupnosti $f_n(x) = \arctg(nx)$ na intervalu $(0, \infty)$. Pro rostoucí n se funkce strměji zvedá k hodnotě $\frac{\pi}{2}$, avšak v libovolně těsném pravém okolí počátku zůstává maximální odchylka od limitní funkce neustále rovna $\frac{\pi}{2}$.

5 Závěr

Stejněměrná konvergence je důležitým konceptem matematické analýzy, který zaručuje, že limita posloupnosti spojitých funkcí je spojitá funkce a že je možné zaměňovat pořadí limity a integrálu či derivace.

Při ověřování stejnoměrné konvergence v praxi použijeme buď vyšetření suprema odchylky $\sigma_n = \sup_{x \in M} |f_n(x) - f(x)|$ (viz příklady v 3.4) nebo větu 2.1 o spojitosti limitní funkce (viz příklad v 4.1). Zatímco supremové kritérium je obecně použitelný nástroj a je náročnější na výpočet, použití věty je jednodušší, ale můžeme ji použít jen v případě, že limitní funkce není spojitá. Doporučujeme tedy studentům ovládnout oba nástroje.